

ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ TECHNOLOGIES OF EDUCATING OF ADULTS

Проаналізовано проблему технологічності навчання в освіті дорослих. Здійснено термінологічний аналіз базових понять дослідження. Акцентовано увагу на тому, що організація педагогічного процесу у межах технологій навчання для дорослих потребує максимальної гнучкості, індивідуалізації навчання, посилення акценту на самонавчання.

Ключові слова: технологічність навчання, технології навчання, освіта дорослих.

Е. Анищенко. Резюме. Проанализирована проблема технологичности обучения в образовании взрослых. Осуществлен терминологический анализ базовых понятий исследования. Акцентируется внимание на том, что организация педагогического процесса в рамках технологий обучения для взрослых требует максимальной гибкости, индивидуализации обучения, усиления акцента на самообучение.

Ключевые слова: технологичность обучения, технологии обучения, образование взрослых.

O. Anishchenko. Summary. Analyzed the problem of technological learning in adult education. Implemented terminological analysis of the basic concepts of the study. Attention is focused on the organization of educational process within the technology education for adults requires maximum flexibility, individualization of learning, emphasis on learning.

Key words: technological training, technology training, adult education.

Постановка проблеми. Навчання впродовж життя є способом й умовою ефективної життєдіяльності людини. Розвиток системи і змісту навчання в сучасному світі відбувається в контексті глобальних освітніх тенденцій, серед яких найбільш помітними є масовість освіти та її неперервність як нова якість; значущість освіти для індивіда й суспільства; орієнтація на активне опанування людиною способів пізнавальної діяльності; адаптація освітнього процесу до запитів і потреб особистості; орієнтація навчання на особистість, забезпечення можливостей її саморозвитку.

Глобалізація технологій зумовлює необхідність забезпечення оперативної, ефективної адаптації особистості до нових умов існування,

прискореного опанування нових знань, формування критичного мислення. У зв'язку з цим значно підвищилася роль освіти у житті кожної людини і людства в цілому. Серед пріоритетних завдань освіти – навчити вчитися, працювати, співіснувати, жити.

У дорослому віці важливу роль відіграють професійна діяльність й освіта. Високий рівень освіти дозволяє уникнути спаду вербальних функцій до глибокої старості. З рівнем освіченості пов'язані ерудиція, швидкість мовлення, логічність мислення. Водночас у педагогічній науці та практиці набули актуальності технології навчання дорослих. Вони пов'язані з соціально-економічним аспектом життя, зумовлені процесом розвитку соціально-економічних відносин, науки і освіти.

Мета нашої публікації – проаналізувати проблему технологій навчання дорослих. **Завдання:** здійснити термінологічний аналіз порушеної проблеми, виокремити найбільш поширені технології навчання дорослих, обґрунтувати особливості особистісно орієнтованих технологій навчання дорослих.

Виклад основного матеріалу. Наголосимо, що у сучасних психолого-педагогічних літературних джерелах немає єдиного визначення технологій навчання (ТН) дорослих. Так, у документах ЮНЕСКО технологія навчання трактується як системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань із урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, що має завдання оптимізувати форми освіти [9, с. 115]. В інших джерелах технології навчання розглядається як «сукупність способів організації навчальної праці, що забезпечують досягнення поставленої мети навчання». При цьому дана сукупність «являє собою систему способів, прийомів, кроків, послідовність виконання яких забезпечує вирішення завдань виховання, навчання і розвитку особистості, а сама діяльність представлена процедурно, тобто як певна система дій» [10, с. 205-206]. Водночас, як свідчить аналіз електронних джерел, технології в освіті передбачають те, що послідовний ряд елементів педагогічного процесу, спрямований на досягнення мети навчання, може бути повторений в іншій аудиторії та в інший час.

С. Змейов запропонував своє тлумачення ТН. В його інтерпретації, технологія навчання – це система науково обґрунтованих дій всіх, передусім активних елементів (учасників) процесу навчання, здійснення яких з високим ступенем гарантованості призводить до досягнення поставлених цілей навчання. При організації процесу навчання з точки зору його технології активні учасники (той, хто навчається і той, хто навчає) здійснюють певні операції, які являють собою «ряд пов'язаних між собою дій, спрямованих на вирішення певної задачі» [4, с. 16]. Операція виконується обома активними

учасниками процесу навчання (суб'єктами педагогічної взаємодії) і являє собою сукупність їхніх дій. Ці дії є технічними діями і розглядаються як первинні одиниці діяльності того, хто навчається і того, хто навчає. Оскільки ці дії виконуються кожним активним учасником процесу навчання самостійно, вони є різноспрямованими [4, с. 17]. Такий підхід до розуміння сутності технології навчання дозволяє виокремити всередині технології навчання ще дві технології: технологію викладання (організацію процесу навчання як діяльність викладача) і технологію навчання (організацію процесу навчання як діяльність учня).

Водночас технологія навчання дорослих, з одного боку, є самостійною галуззю наук про освіту, що має свій об'єкт, предмет, свої теоретичні та науково-методичні принципи. З іншого боку, вона являє собою складову частину андрагогіки – науки про освіту дорослих. Крім того, технологія навчання дорослих в даний час стає однією з навчальних дисциплін вищої освіти і входить до числа предметів підготовки фахівців у галузі андрагогіки, педагогіки, психології, менеджменту та ін. [4, с. 7]. Ґрунтуючись на результатах наукового дослідження М. Кларіна [3, с. 65] зазначимо, що технологію навчання дорослих доцільно тлумачити як сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методичних засобів, які використовуються для досягнення поставлених завдань. Водночас Т. Василькова [1, с. 213] ТН дорослих розглядає як систему форм, методів, засобів, які реалізують зміст навчання й спрямовуються на досягнення діагностично заданої мети, зорієнтованої на можливості дорослих учнів в організації своїх занять.

Як свідчить аналіз літературних джерел [7, с. 24], в освіті дорослих найбільш поширені такі технології навчання:

- структурно-логічні (задані) технології, що являють собою поетапну організацію постановки завдань навчання, вибору способів їх розв'язання, діагностики й оцінки одержаних результатів;
- комп'ютерні технології, пов'язані із застосуванням інформаційних, тренінгових, розвивальних і контрольних навчальних програм різних типів, а також електронних підручників;
- тренінгові технології, пов'язані з відпрацюванням визначених алгоритмів навчально-пізнавальних дій і способів розв'язання типових завдань в ході навчання (тести і практичні вправи);
- дистанційні освітні технології, спрямовані на підвищення ефективності взаємодії викладача і тих, хто навчається, що забезпечується пересилкою навчально-методичних матеріалів електронною поштою; організацією безпосереднього спілкування за допомогою форумів, інтернет-

пейджерів і відеоконференцій; віддаленим виконанням практичних робіт; поточним контролем засвоєння знань в онлайн-режимі.

У контексті досліджуваної проблеми слід дати роз'яснення щодо сутності терміносполуки «дорослий учень». За М. Громковою, «дорослий учень» – особа дієздатного віку, яка тим або іншим чином суміщає навчальну діяльність із участю у сфері оплачуваної праці [2, с. 45]. Дорослий, який навчається – це людина, що володіє п'ятьма основними характеристиками, які відрізняють її від «недорослих» учнів [4, с. 116]:

- 1) усвідомлює себе самостійною, самокерованою особистістю;
- 2) накопичує все більший запас життєвого (побутового, професійного, соціального) досвіду, який стає важливим джерелом навчання його самого та його колег;
- 3) готовність до навчання (мотивація) визначається його прагненням за допомогою навчальної діяльності вирішити свої життєво важливі проблеми і досягти конкретної мети;
- 4) прагне обов'язкової, швидкої реалізації отриманих знань, умінь, навичок і якостей;
- 5) навчальна діяльність значною мірою зумовлена тимчасовими, просторовими, професійними, побутовими, соціальними факторами (умовами).

Навчання розглядається як двобічна діяльність, що передбачає передачу й набуття знань, умінь, навичок, якостей і моральних цінностей [4, с. 11]. Будь-яка технологія навчання містить сукупність певних форм, методів, прийомів, засобів, що дозволяють досягти запланованих результатів.

Технологія навчання дорослого учня організовується у формі спільної діяльності того, хто навчає і того, хто навчається, на всіх етапах їх проектування та впровадження. Виходячи з цього, С. Змейов виокремив основні андрагогічні принципи, покладені в основу теорії навчання дорослих:

1. Пріоритет самостійного навчання. Самостійна діяльність тих, хто навчається, є основним видом навчальної роботи дорослих учнів і тлумачиться як самостійне здійснення організації процесу свого навчання, а не як самостійна робота як вид навчальної діяльності.

2. Принцип спільної діяльності передбачає спільну діяльність тих, хто навчається, з тими, хто навчає, а також з іншими учасниками щодо планування, реалізації, оцінювання і корекції процесу навчання.

3. Принцип опори на досвід того, хто навчається. Згідно з цим принципом життєвий (побутовий, соціальний, професійний) досвід того, хто навчається, використовується як одне з джерел навчання самого учня і його товаришів.

4. Індивідуалізація навчання. Відповідно до цього принципу кожен, хто навчається, спільно з тим, хто навчає, а в деяких випадках і з іншими учнями, створює індивідуальну програму навчання, що орієнтована на конкретні освітні потреби і цілі навчання і враховує досвід, рівень підготовки, психофізіологічні, когнітивні особливості того, хто навчається.

5. Системність навчання. Цей принцип передбачає дотримання відповідності цілей, змісту, форм, методів, засобів навчання і оцінювання результатів навчання.

6. Контекстність навчання. Відповідно до цього принципу навчання спрямоване на конкретні, життєво важливі для дорослого цілі, орієнтоване на виконання ним соціальних ролей або вдосконалення особистості, будується з урахуванням професійної, соціальної, побутової діяльності того, хто навчається, його просторових, часових, професійних, побутових факторів або умов.

7. Принцип актуалізації результатів навчання. Цей принцип передбачає невідкладне застосування на практиці набутих дорослим учнем знань, умінь, навичок, якостей.

8. Принцип елективності навчання передбачає надання тому, хто навчається, певної свободи вибору цілей, змісту, форм, методів, джерел, засобів, термінів, часу, місця навчання, оцінювання результатів навчання, а також тих, хто з ним навчається.

9. Принцип розвитку освітніх потреб. За цим принципом оцінювання результатів навчання здійснюється шляхом виявлення реального ступеня засвоєння навчального матеріалу і визначення тих матеріалів, без засвоєння яких не можливе досягнення поставленої мети навчання. Процес навчання також будується за цілями формування у тих, хто навчається, нових освітніх потреб, конкретизація яких здійснюється після досягнення певної цілі навчання.

10. Принцип усвідомленості навчання передбачає усвідомлення тим, хто навчається, і тим, хто навчає, всіх параметрів процесу навчання і своїх дій щодо організації процесу навчання [8].

Із урахуванням того, що позиція дорослих у процесі навчання дуже специфічна (це позиція творця своєї освітньої діяльності, яка визначає і зміст, й організацію навчання), реалізація ТН передбачає:

- варіативність освіти дорослих та випереджальний характер програм додаткової освіти;
- відповідність змісту освітніх програм потребам розвитку нових і новітніх технологій;
- гнучкість освітніх програм, що забезпечують індивідуалізацію

навчання та оперативну переорієнтацію у професійній діяльності;

- упровадження інформаційних технологій і поступове формування єдиного інформаційно-освітнього простору галузі;

- розробку та впровадження спеціальних тренінгів (алгоритмів) з опрацювання цілей, завдань, прогнозів компетентних рішень у професійній діяльності індивіда (ситуативне навчання);

- наявність у різноманітних освітніх програмах спеціальних освітніх блоків соціально-психологічних знань, що сприяють адаптації дорослих учнів до сучасних соціальних явищ [5].

Технологія навчання дорослих має ґрунтуватися на методологічних, принципах гуманістичної, особистісно орієнтованої парадигми освіти і враховувати зміст сукупності принципів андрагогічного підходу, а також положення, вимоги процесу педагогічного проектування [6].

Отже, технології навчання дорослих мають бути особистісно орієнтованими, а в процесі їх проектування й упровадження мають ураховуватися принципи суб'єктності, співпраці, співтворчості, розвитку та ін. Ґрунтуючись на результатах дослідження В. Резвцова зазначимо, що особистісно орієнтоване навчання характеризується такими *закономірностями*: взаємозв'язок і взаємозалежність результатів педагогічного процесу від включеності учнів у цей процес; взаємозв'язок ефективності особистісно орієнтованого навчання та несуперечності інтересів суб'єктів навчальної взаємодії; взаємозумовленість формування у доросли ставлення до навчального процесу, успішності у ньому та особистісної орієнтованості педагогічного процесу.

Вважаємо за доцільне акцентувати увагу на певних *вимогах* до особистісно орієнтованих технологій в освіті дорослих:

- навчальний матеріал має забезпечувати виявлення змісту суб'єктного досвіду дорослого, зокрема досвід його попереднього навчання;

- виклад матеріалу у підручнику (або педагогом) має бути спрямованим не лише на розширення обсягу знань, структурування, інтегрування, узагальнення предметного змісту, а й на постійне перетворення набутого суб'єктного досвіду кожного дорослого;

- у процесі навчання необхідне узгодження суб'єктного досвіду дорослих із науковим змістом здобутих знань;

- активне стимулювання дорослих до самооцінної освітньої діяльності, зміст і форми якої мають забезпечувати кожному можливість самоосвіти, саморозвитку, самовираження під час оволодіння знаннями;

- конструювання та організація навчального матеріалу, який дає можливість дорослому вибирати його зміст, вид та форму у розв'язанні

завдань;

- виявлення та оцінка способів навчальної роботи, якими користується дорослий учень самостійно, стабільно, продуктивно;
- необхідність забезпечення контролю, оцінювання не лише результату, а головним чином процесу учіння;
- освітній процес має забезпечувати побудову, реалізацію, рефлексію, оцінку учіння як суб'єктної діяльності.

Організація педагогічного процесу у межах технологій навчання для дорослих потребує максимальної гнучкості, індивідуалізації навчання, посилення акценту на самонавчання. Технології навчання в освіті дорослих за своєю сутністю мають бути адаптивними, що передбачає узгодження всіх складових (цілей, змісту, методів, способів, засобів навчання, форм організації пізнавальної діяльності учнів, діагностики результатів та ін.), інтерактивність гнучкої системи різнорівневого навчання із урахуванням основних когнітивних стилів, що дозволяє учням успішно навчатися в адаптивному режимі. Центральне місце у такій системі навчання посідає учень, його діяльність, особистісні якості. Така система організації навчального процесу сприяє посиленню мотивації навчання учнів, підвищенню психологічної комфортності навчання, удосконаленню управління навчальним процесом.

Література

1. Василькова Т.А. Основы андрагогики: учеб пособ. / Т.А. Василькова. – М.: КНОРУС, 2011. – 256 с.
2. Громкова М.Т. Андрагогика: теория и практика образования взрослых: учеб. пособ. для системы доп. проф. образования; учеб. пособ. для студентов вузов / М.Т. Громкова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 234 с.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібн. / І.М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
4. Змеєв С.И. Технология образования взрослых: учеб. пособ. / С.И. Змеєв. – М.: ИЦ «Академия», 2002. – 160 с. – (Высшее образование).
5. Капитанская А.К. Особенности образования взрослых / А.К. Капитанская [Электронный ресурс]. – Режим доступа: 17.05.2014: <http://ipk.admin.tstu.ru/sputnik/index/str/elektron_bibliot.files/Jornal/Vio_30/cd_site/Articles/art_2_5.htm>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
6. Кукуев А.И. Сущностные характеристики технологии обучения взрослых / А.И. Кукуев // Образование. Наука. Инновации: Южное измерение. – Ростов-на-Дону: ИПО ПИ ЮФУ. – 2007. – № 2. – С. 96-10.
7. Меркулина И.А. Организационно-экономические основы формирования системы информационно-экономического образования в России: автореф. дисс. ... д-ра экон. наук: 08.00.05 / Ирина Анатольевна

Меркулина. – М., 2011. – 45 с.

8. Сорочан Т.М. Розвиток професіоналізму педагогічних працівників у системі післядипломної педагогічної освіти на андрагогічних засадах / Т.М. Сорочан, О.М. Рудіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 21.03.2014: <http://www.loippo.lg.ua/conf_rozv_prof.doc>. – Загол. з екрану. – Мова укр.

9. Столяренко Л.Д. Педагогика. 100 экзаменационных ответов. Экспресс-справочник для студентов вузов / Л.Д. Столяренко, С.И. Самыгин. – Ростов н/Д: Издательский центр «Март», 2001. – 256 с.

10. Ширшов Е.В. Информационно-педагогические технологии: ключевые понятия: словарь / Е.В. Ширшов; под ред. Т.С. Буториной. – Ростов-н/Д: Феникс, 2006. – 256 с. (Высшее образование).

Literatura

1. Vasylykova T.A. Osnovy andrahohyky: ucheb posob. / T.A. Vasylykova. – М.: KNORUS, 2011. – 256 s.

2. Hromkova M.T. Andrahohyka: teoryya y praktyka obrazovanyya vzroslykh: ucheb. posob. dlya systemy dop. prof. obrazovanyya; ucheb. posob. dlya studentov vuzov / M.T. Hromkova. – М.: YuNYTY-DANA, 2005. – 234 s.

3. Dychkivs'ka I.M. Innovatsiyni pedahohichni tekhnolohiyi: navch. posibn. / I.M. Dychkivs'ka. – К.: Akademvydav, 2004. – 352 s.

4. Zmeev S.Y. Tekhnolohyya obrazovanyya vzroslykh: ucheb. posob. / S.Y. Zmeev. – М.: YTs «Akademya», 2002. – 160 s. – (Vysshee obrazovanye).

5. Kapytanskaya A.K. Osobennosty obrazovanyya vzroslykh / A.K. Kapytanskaya [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: 17.05.2014: <http://ipk.admin.tstu.ru/sputnik/index/str/elektron_bibliot.files/Jornal/Vio_30/cd_site/Articles/art_2_5.htm>. – Zahol. z ekranu. – Mova ros.

6. Kukuev A.Y. Sushchnostnye kharakterystyky tekhnolohyy obuchenyya vzroslykh / A.Y. Kukuev // Obrazovanye. Nauka. Ynnovatsyy: Yuzhnoe yzmerenye. – Rostov-na-Donu: YPO PY YuFU. – 2007. – № 2. – S. 96-10.

7. Merkulyna Yryna Anatol'evna. Orhanyzatsyonno-ekonomycheskiye osnovy formirovaniya systemy ynformatsyonno-ekonomycheskoho obrazovanyya v Rossyy: avtoref. ... d-ra ekon. nauk: 08.00.05. – М., 2011. – 45 s.

8. Sorochan T.M. Rozvytok profesionalizmu pedahohichnykh pratsivnykiv u systemi pislyadyplomnoyi pedahohichnoyi osvity na andrahohichnykh zasadakh / T.M. Sorochan, O.M. Rudina [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: 21.03.2014: <http://www.loippo.lg.ua/conf_rozv_prof.doc>. – Zahol. z ekranu. – Mova ukr.

9. Stolyarenko L.D. Pedahohyka. 100 ekzamenatsyonnykh otvetov. Ekspress-spravochnyk dlya studentov vuzov / L.D. Stolyarenko, S.Y. Samyhyn. –

Rostov n/D: Yzdatel'skiy tsentr «Mart», 2001. – 256 s.

10. Shyrshov E.V. Ynformatsyonno-pedahohycheskiye tekhnolohyy: klyuchevye ponyatyia: slovar' / E.V. Shyrshov; pod red. T.S. Butorynoy. – Rostov-n/D: Fenyks, 2006. – 256 s. (Vysshee obrazovanye).